

Asia Levittäminen, julkinen esittäminen, nuotit

Hakija A:n kaupunginorkesteri

Annettu 18.3.1994

Tiivistelmä *Orkesteri oli hankkinut ulkomailta ilman oikeudenhaltijan lupaa valmistettuja nuottien kappaleita. Nuottien maahantuonti Suomeen ei kuulunut tekijänoikeuden haltijan yksinoikeuden piiriin. Kiellettyä oli ainoastaan nuottien maahantuonti levitystarkoituksessa. Orkesteri ei tarvinnut oikeudenhaltijan lupaa nuottien käyttämiseen esittäessään sävelteoksen julkisesti. Sen sijaan sävelteoksen julkinen esittäminen sinänsä edellytti oikeudenhaltijan suostumusta.*

SELOSTUS ASIASTA

A:n kaupunginorkesteri on 11.1.1994 päivätyllä kirjeellä pyytänyt tekijänoikeusneuvoston lausuntoa ulkomailta hankittujen nuottien käyttämisestä konserteissa. Lausuntopyynnön mukaan A:n kaupunginorkesteri, jäljempänä orkesteri, esitti 23.4.1993 sinfoniakonsertissaan R:n Piano-konserton nro 2, c-molli, opus 18. Solistina oli T. Esityksessä käytettiin orkesterin 50-luvulla hankkimaa Z:n kustantamaa nuottimateriaalia. Teosto-maksut esityksestä on suoritettu asianmukaisesti.

Lausuntopyynnön mukaan B Oy Orkesteripalvelu laskutti orkesteria edellä mainitun konserton soittamisesta. Laskun perusteena oli orkesterin materiaalin "laittomuus". Asia kuitenkin sovittiin puhelimitse ja orkesteri sai hyvityslaskun. Kuuden kuukauden kuluttua orkesteri sai kuitenkin laskun uudelleen. Laskun perusteena oli orkesterin rikkomus tekijänoikeuslain 23 §:ää ja 56 §:n 2 kohtaa vastaan. Lausuntopyynnön liitteenä ovat mainitut materiaali vuokralaskut.

Orkesteri on jättänyt edellä mainitut laskut maksamatta, koska orkesterin mielestä sen ja B Oy:n välille ei ole koskaan syntynyt lausuntopyynnön kohteena olevien nuottien osalta vuokrasuhdetta, eikä maksu B Oy:lle tee tekijänoikeuslain rikkomuksia mitättömiksi.

Lausuntopyynnössä todetaan, että B Oy lähetti 7.12.1993 suomalaisille sinfoniaorkestereille kirjeen, jossa vaaditaan ilmoituksia 1.1.1993 jälkeen olleista sellaisista esityksistä, joissa on käytetty orkestereiden omistamia "laittomia" materiaaleja. Mainitusta kirjeestä, joka on lausuntopyynnön

liitteenä, käy ilmi, etteivät B Oy:n päämiehet X ja Y aio ryhtyä luvattomien materiaalien johdosta toimenpiteisiin, mikäli suomalaiset orkesterit maksavat materiaalien käytöstä koituvat vuokrat samaan tapaan kuin kyseessä olisi laillisesti hankittu vuokramateriaali.

Lausuntopyynnössä korostetaan, että orkesteri suhtautuu taiteilijoista koostuvana kulttuurilaitoksena vakavasti tekijänoikeuslain rikkomuksiin. Sen vuoksi orkesteri haluaa tekijänoikeusneuvoston lausunnon seuraaviin kysymyksiin:

1. Onko orkesteri syyllistynyt B Oy:n väittämiin tekijänoikeuslain (23 § ja 56 § 2 kohta) rikkomuksiin kyseisen R:n teoksen kohdalla?

2. Onko kohdassa 1 mainittu mahdollinen rikkomus tapahtunut:

a) 1950-luvulla materiaalia hankittaessa,

b) 1950-luvulla teosta esitettäessä,

c) 23.4.1993 teosta viimeksi esitettäessä?

3. Orkesterin tiedossa on, että sen lisäksi muillakin Suomen sinfoniaorkestereilla on useita vuosikymmeniä sitten laillisesti ostettuja klassisten musiikkiteosten nuottimateriaaleja. Kieltäkö laki nyt näiden materiaalien käyttämisen sinfoniakonserteissa?

4. Millä tavalla orkesteri kuluttajana voi varmistua ostohetkellä nuottimateriaalin laillisuudesta orkesterikäyttöön?

Lausuntopyynnössä todetaan lopuksi, että orkesterin omistama Z:n materiaali on ostettu orkesterille 1950-luvulla ja orkesteri on esittänyt teosta kyseisestä materiaalista 13.5.1955 alkaen useita kertoja. Materiaali on ostettu esitettäväksi orkesterin konserteissa eikä edelleen levitettäväksi. Nuottimateriaali on alkuperäinen Z:n kustantama Suomessakin myytävänä ollut materiaali.

B Oy:n vastine

B Oy, jäljempänä B, toteaa vastineessaan, että R:n teoksen kustantaja on englantilainen Y -kustantamo. Y:n antamien tietojen mukaan R:n kyseinen pianokonsertto on ensimmäisen kerran julkaistu Saksassa 1901 ja se kuuluu Bernin sopimusalueella tekijänoikeussuojan piiriin. Teoksen oikeudet on Y:n ilmoituksen mukaan luovutettu E:lle, jolta oikeudet siirtyivät Y:lle vuonna 1947.

B:n päämiehet ovat ilmoittaneet, ettei teos ole suojattu USA:ssa, koska USA ei ole ratifioinut Bernin konventiota ja tämän johdosta teoksen kappaleita on valmistettu ja myyty USA:ssa ilman tekijänoikeuden haltijoiden lupaa. Z on yhdysvaltalainen kustantamo, joka on painanut ja levittänyt teoksen nuotteja USA:ssa edellä kerrotuissa olosuhteissa. Vas-

taavasti eräät amerikkalaiset kustantamot julkaisevat jatkuvasti esimerkiksi Sibeliuksen teoksia USA:ssa ilman, että tekijänoikeuksien haltijoilta pyydetään lupaa. Valmistuksessa on viitattu siihen, että useimmat Sibeliuksen teokset eivät USA:n alueella saa tekijänoikeussuojaa.

Vastineen mukaan nuottien levityksessä vuokraaminen on yleistä suuremmille kokoonpanoille tarkoitettussa musiikissa niin kevyen kuin vakavankin musiikin alueella. Monimuotoisissa teoksissa säveltäjän kustantajalle luovuttama käsikirjoitus on partituuri, josta teos on kapellimestarin luettavissa. Kustantajan tehtävänä on valmistaa orkesterin 50–100 soittajalle erilliset soitinkohtaiset nuotit. Erilliset stemmat kaikille soittimille vuokrataan "nuottipakettina", jonka valmistuskustannukset ovat huomattavat, yleensä useita kymmeniätuhansia markkoja. Verrattain harvoin esitettävästä teoksesta valmistetaan vuokrattavaksi yleensä 1–5 nuottipakettia. Laajassa kansainvälisessä käytössä olevista teoksista valmistetaan vastaavasti useita kymmeniä nuottipaketteja, joita vuokrataan eri maissa. Itse partituuri saattaa olla myös myynnissä. Vuokramateriaalista kustantaja perii käyttökorvaukset ja tilittää säveltäjälle tämän osuuden ja kustantajan osuudella katetaan nuotin valmistuskustannukset. Erällä orkestereilla on käytössään myös laittomasti valmistettuja teoskappaleita, jotka on valmistettu esim. alkuperäisestä vuokramateriaalista kopioimalla. Esitysten yhteydessä orkesterit ovat kuitenkin maksaneet vuokrat, jotka materiaalista kuuluu maksaa, ja tämän johdosta orkesterin hallussa ollutta materiaalia ei ole edellytetty tuhottavaksi.

B ilmoittaa toimivansa Suomessa Y:n vuokramateriaaliagenttina eikä B:lla ole mitään itsenäistä vaadetta esillä olevassa asiassa. Kysymys siitä, onko tekijällä ja hänen oikeudenomistajillaan Suomessa yksinoikeus määrätä teoksen levittämisestä ja siitä perittävistä korvauksista siitä huolimatta, että jossain toisessa maassa on kyseessä olevan maan lain mukaan sallittua vapaasti valmistaa teoskappaleita, on tekijänoikeussuojan kannalta periaatteellisesti tärkeä. B:n päämiesten käsityksen mukaan materiaali ei voi muuttua lailliseksi, kun sitä ilman tekijänoikeuden haltijan suostumusta valmistetaan alueella, joka ei edellytä tekijän lupaa. Suomalaisilla orkestereilla on hallussaan runsaasti nuottimateriaalia, joka on tullut niiden haltuun siten, että nuottimateriaali on valmistettu USA:ssa ilman tekijänoikeudenhaltijoiden lupaa. Suojatuista teoksista on maksettu esitys- ja mahdolliset mekanisointikorvaukset, mutta graafisen teoskappaleen käytöstä maksettavista korvauksista on kieltäydytty.

B:n käsityksen mukaan suojattujen teosten kappaleita, joita hankitaan alueelta, joka ei anna teoksille suojaa, voi hankkia yksityiseen kotikäyttöön. Teoskappaleiden maahantuonti ja levittäminen käytettäväksi julkisissa kaupallisissa tilaisuuksissa ja tarkoituksissa tulisi sen sijaan voida estää, mikäli aisanmukaisia käyttölupia ei ole hankittu. Asia on periaatteelliselta kannalta tärkeä ja ajankohtainen senkin vuoksi, että mm. Viro ei anna tekijänoikeussuojaa suomalaisille teoksille. Mikäli olisi luvallista tuoda Suomessa suojattuja teoksia maahan esimerkiksi orkestereiden

käyttöön siten, että ne painettaisiin Virossa ilman tekijöiden suostumusta, ei teosten originaalikustantamiselle Suomessa olisi taloudellisia mahdollisuuksia ja suomalaiset tekijät jäisivät kokonaan ilman heille kuuluvia korvauksia.

Vastineen mukaan Y ovat ilmoittaneet saaneensa suojan nuottimateriaalin levitykselle muissa Bernin konvention ratifioineissa maissa, joissa he ovat ryhtyneet oikeudellisiin toimenpiteisiin edellä kerrotuissa olosuhteissa valmistetun vuokramateriaalin käytöstä.

TEKIJÄNOIKEUSNEUVOSTON LAUSUNTO

Tekijänoikeusneuvosto on käsitellyt asian ja esittää lausuntonaan seuraavan.

Esillä olevassa tapauksessa on kysymys A:n kaupunginorkesterin 1950-luvulla hankkimien nuottien käytöstä. 1950-luvulla oli voimassa vuonna 1927 voimaantullut laki tekijänoikeudesta henkisiin tuotteisiin.

Vuoden 1927 lain 2 §:ssä suojaa nauttivana henkisenä tuotteena mainittiin muun muassa sävellysteos. Lain 4 §:n mukaan tekijällä oli laissa säädettyin rajoituksin yksinomainen oikeus kääntää ja muuntaa teostansa, jäljentää ja monistaa teostansa sekä levittää teoksensa monisteita ja esittää teoksensa nähtäväksi ja kuultavaksi. Lain 8 §:n mukaan tekijän oikeus levittää teostansa sisälsi tekijän yksinomaisen oikeuden pitää kaupan tai jaella teoksensa monisteita tai jäljennöksiä.

Esillä olevassa tapauksessa nuottien levitykseen olisi tullut Suomessa saada oikeudenhaltijan suostumus. Lausuntopyynnön mukaan nuotit oli kuitenkin hankittu orkesterille USA:ssa, jossa nuotit oli tarjottu myytäväksi. Nuottien levitys oli siten tapahtunut USA:ssa.

Vuoden 1927 lain mukaan tekijällä ei ollut yksinoikeutta teoksen maahantuontiin. Lain 29 §:n mukaan oli kuitenkin rangaistavaa tuoda levittämisen tarkoituksessa maahan teos, jota ei ollut lain mukaan lupa julkaista Suomessa. Teoksen julkaiseminen edellytti tekijän suostumusta. Näin ollen kiellettyä oli oikeudenhaltijan luvatta levitykseen saatettujen teoskappaleiden maahantuonti levittämistarkoituksessa. Tekijänoikeusneuvosto katsoo, että orkesterin maahantuomia nuotteja ei ole levitetty, jos orkesteri on ainoastaan itse käyttänyt hankkimiaan nuotteja, eikä ole tarjonnut nuotteja yleisölle esimerkiksi myytäväksi tai vuokrattavaksi.

Tekijän yksinoikeuden piiriin vuoden 1927 lain mukaan ei kuulunut teoskappaleen käyttäminen teoksen julkiseen esittämiseen. Nuottien käyttäminen julkisissa esityksissä ei siten edellyttänyt oikeudenhaltijan lupaa.

Sen sijaan teoksen julkinen esittäminen sinänsä edellytti oikeudenhaltijan suostumusta.

Vuoden 1927 laki kumottiin tekijänoikeuslailla (404/61), joka tuli voimaan 1.9.1961. Teosten luvaton käyttö ja mahdollista rangaistavuutta ennen 1.9.1961 tapahtuneista teoista on siten arvioitava vuoden 1927 lain mukaan. Tekijänoikeusneuvosto ei voi toimivaltansa puitteissa ottaa kantaa yksittäisen teon rangaistavuuteen.

Lausuntopyynnössä esitettyihin kysymyksiin 1–3 viitaten tekijänoikeusneuvosto toteaa, että 1950-luvulla tapahtuneita tekoja on arvosteltava vuoden 1927 lain mukaan. Kiellettyä on tuolloin ollut maahantuonti levitystarkoituksessa. Materiaalin hankkiminen ulkomailta ei ole ollut kiellettyä. Nuottien käyttäminen julkisissa esityksissä ei edellyttänyt oikeudenhaltijan lupaa. Sen sijaan julkinen esittäminen sinänsä edellytti oikeudenhaltijan suostumuksen.

Koska sekä lausuntopyynnössä että vastineessa on viitattu voimassa olevan tekijänoikeuslain säännöksiin ja vastineesta on pääteltävissä, että nykyisinkin on mahdollista menetellä vastaavalla tavalla kuin lausuntopyynnön kohteena olevassa tapauksessa, tekijänoikeusneuvosto tarkastelee nykyisen tekijänoikeuslain soveltamista esillä olevaan kysymykseen.

Voimassa olevan tekijänoikeuslain 2 §:n mukaan tekijänoikeus tuottaa tietyn rajoituksen yksinomaisen oikeuden määrätä teoksesta valmistamalla siitä kappaleita ja saattamalla se yleisön saataviin.

Teoksen kappaleen valmistamista on esimerkiksi teoksen painaminen tai kopioiminen. Teos saatetaan yleisön saataviin, kun se esitetään julkisesti tai kun sen kappale tarjotaan myytäväksi, vuokrattavaksi tai lainattavaksi taikka sitä muutoin levitetään yleisön keskuuteen.

Tekijänoikeuslain mukaan tekijänoikeus konsumoituu eli raukeaa tiettyjen tekijän suorittamien toimintojen jälkeen. Tekijänoikeuslain 23 §:n 1 momentissa säädetään, että kun sävellysteos on julkaistu, saa kappaleita, jotka julkaiseminen käsittää, levittää edelleen sekä näyttää julkisesti. Pykälän 2 momentissa säädetään, että mitä 1 momentissa on säädetty, ei koske sävellysteoksen kappaleen saattamista yleisön saataviin vuokraamalla tai siihen verrattavalla oikeustoimella.

Tekijänoikeuslain 8 §:n mukaan teos katsotaan julkaistuksi, kun sen kappaleita on tekijän suostumuksella saatettu kauppaan tai muutoin levitettäväksi yleisön keskuuteen.

Tekijänoikeuslain 23 §:n perusteella on julkaistujen nuottien edelleenlevitys muutoin kuin yleisölle vuokraamalla sallittua ilman tekijän suostumusta. Nämä oikeudet koskevat ainoastaan niitä nuottien kappaleita, jot-

ka julkaiseminen käsittää. Uusien nuottien kappaleiden valmistamiseen esimerkiksi painamalla tai kopioimalla vaaditaan aina oikeudenhaltijan suostumus.

Tekijänoikeusneuvosto katsoo, että Suomessa on voimassa olevan oikeuden mukaan sovellettava kansainvälisen raukeamisen periaatetta, jolloin oikeudenhaltijan toimesta missä tahansa maassa tapahtunut teoskappaleiden liikkeellelasku johtaa näiden teoskappaleiden levitysoikeuksien raukeamiseen tekijänoikeuslaissa säädetyssä laajuudessa.

Tapauksissa, joissa nuotit saatetaan ulkomailla levitykseen ilman oikeudenhaltijan suostumusta, eivät nuottien levitysoikeudet raukea. Nuottien levittämiseen Suomessa on tällaisissa tapauksissa saatava oikeudenhaltijan suostumus.

Nykyisen lain 56 ja 56 a §:ssä on säädetty rangaistavaksi oikeudenhaltijan luvatta valmistettujen teosten maahantuonti levitettäväksi yleisön keskuuteen. Teon törkeysasteen mukaan teko on rangaistava joko tekijänoikeusrikoksena tai -rikkomuksena. Maahantuonti sinänsä ei nykyisenkään lain mukaan kuulu tekijän yksinoikeuden piiriin. Näin ollen oikeudenhaltijan luvatta valmistettujen nuottien maahantuonti on sallittua, kunhan nuotteja ei levitetä.

Tekijänoikeusneuvosto toteaa vielä, että nuottien käyttö julkisissa esityksissä ei myöskään nykyisen lain mukaan kuulu tekijän yksinoikeuden piiriin. Lainvalmisteluasiakirjoissa on katsottu sen yleisen vaatimuksen, että tekijän suostumus on tarpeen hänen teoksensa julkiseen esittämiseen, antavan säveltäjälle riittävän suojan.

Lausuntopyynnössä esitettyihin kysymyksiin viitaten tekijänoikeusneuvosto toteaa, että voimassa olevan lain mukaan oikeudenhaltijan luvatta valmistetun teoksen levittäminen edellyttää oikeudenhaltijan suostumusta. Oikeudenhaltijan luvatta valmistetun teoskappaleen maahantuonti levitettäväksi yleisön keskuuteen on rangaistavaa. Maahantuonti sinänsä ei kuulu tekijän yksinoikeuden piiriin. Tekijällä ei ole myöskään yksinoikeutta määrätä nuottien käytöstä julkisissa esityksissä. Näin ollen oikeudenhaltija ei voi rajoittaa nuottien orkesterikäyttöä. Teoksen julkinen esittäminen sinänsä kuitenkin edellyttää oikeudenhaltijan suostumuksen.

Yhteenveto

Tekijänoikeusneuvosto toteaa, että R:n teosten suoja-aika on päättynyt vuoden 1994 alusta, joten oikeudet ovat olleet voimassa vuonna 1993.

Vuoden 1927 tekijänoikeudesta henkisiin tuotteisiin annetun lain mukaan oli kiellettyä tuoda maahan levittämisen tarkoituksessa teos, joka oli saa-

tettu ulkomailla levitykseen ilman oikeudenhaltijan suostumusta. Maa-
hantuonti sinänsä ei kuulunut tekijän yksinoikeuden piiriin. Myöskään
teoksen kappaleen kuten nuottien käyttäminen julkisissa esityksissä ei
kuulunut tekijän yksinoikeuden piiriin. Teoksen julkiseen esittämiseen
vaadittiin kuitenkin oikeudenhaltijan suostumus. Sovellettaessa voimassa
olevaa tekijänoikeuslakia päädytään samanlaiseen lopputulokseen.